

Mihai IELENICZ
George ERDELI
Ion MARIN

D ICTIONAR

de

TERMENI GEOGRAFICI

pentru gimnaziu și liceu

CORINT

Abrevieri

a.l. – ani lumină
cca – circa
d.Hr. – după Hristos
Depr. – depresiune
ex – exemplu, exemple
Fed. – federație
î.Hr. – înainte de Hristos
Ins. – insula, insulele
L. – lac
lat. – latitudine
loc. – locuitor(i)
lb. – limbă
long. – longitudine
M. – Mare
mil. – milioane
mld. – miliarde
O. – ocean
Pen. – peninsulă
Pod. – podiș
Rep. – republică
sec. – secol
Sin – sinonim(e)
str. – strămoș
ș.a. – și alții, altele
u.a. – unități astronomice

Simboluri

Å – angström
°C – grad Celsius
cal – calorie
cm – centimetri
dm – decimetri
°F – grad Fahrenheit
h – oră
ha – hectar
J – joule
°K – grad Kelvin
kcal – kilocalorie
kgf – kilogramforță
km – kilometru
l – litru
m – metru
mb – milibari
mg – miligrame
mm – milimetru
MV – megavolți
s – secundă
t – tonă
V – volt
W – watt

Acronime

AELS - Asociația Europeană a Liberului Schimb
ASEAN - Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est
BIRD - Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare
CEE - Comunitatea Economică Europeană
FAO - Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură
FMI - Fondul Monetar Internațional
NAFTA - Acordul de Liber Schimb Nord-American
OIM - Organizația Internațională a Muncii
ONU - Organizația Națiunilor Unite
OPEC - Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol
PIB - Produs Intern Brut
PNB - Produs Național Brut
PNUD - Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
SUA - Statele Unite ale Americii
UE - Uniunea Europeană
UK - Regatul Unit al Marii Britanii
US - Statele Unite
URSS - Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
USD - dolari americani

PREFAȚĂ

Apariția unei cărți, indiferent de mărime și mod de tratare, este un prilej de bucurie și pentru cititor, și pentru autor. Pentru cititor, cartea de față reprezintă un câmp de explorare în domeniul geografiei, de verificare și întregire a cunoștințelor despre lumea abstractă sau concretă a naturii polivalente. După pregătire sau dorința de informare, cititorul va reține o cantitate variabilă de informații. Pentru autor, cartea are o altă semnificație — este o creație, o parte din gândirea și experiența sa la un moment dat, pe care o oferă din dorința sinceră de a instrui.

Întocmirea unui dicționar de termeni științifici nu este un lucru lesnicios, întrucât trebuie respectate câteva cerințe. Cele mai importante se referă la gradul de interes și nivelul de pregătire ale celor cărora se adresează. În funcție de acestea, se stabilesc numărul termenilor și gradul de aprofundare în explicații. Sunt condiții care au stat și la baza lucrării de față.

Pregătirea geografică implică introducerea în vocabularul elevilor a unui număr mare de termeni, majoritatea în ciclul gimnazial. Mulți dintre aceștia, mai ales dacă explicațiile sunt echivoce, se uită.

De aceea, ne-am propus elaborarea acestui glosar, în speranța că va deveni o lucrare de sprijin în înțelegerea noțiunilor geografice, care poate fi consultată ori de câte ori cititorul dorește să cunoască sau să-și reamintească sensul noțiunilor.

În acest scop, am parcurs manualele alternative în uz pentru clasele V – X, elaborate de diferiți autori, și am extras din acestea peste 2.500 de termeni, dintre care ne-am oprit la cei des utilizați de către elevi în procesul de învățare și de către profesori în dezvoltarea actului didactic.

În elaborarea dicționarului, a trebuit să ținem seama de faptul că terminologia geografică este vastă, cu numeroase imixțiuni în domeniile altor științe de contact, cum ar fi: geologia, pedologia, ecologia, istoria, biologia, economia etc.

Având în vedere publicul cititor căruia ne adresăm, alcătuit în special din elevi, am urmărit ca fiecare definiție să fie cât mai concisă și simplă, dar completă ca volum de informații. Acolo unde a fost cazul, s-a definit termenul pornind de la cunoștințele de bază, căroro li s-au adăugat apoi informații detaliate. Au fost explicați termeni din geografia fizică, precum: alunecare de teren, faleză, orogen etc., din geografia umană, cum sunt: forță de muncă, lipoveni, demografie etc., din geografia regională, de exemplu: Borneo, Flandra, Severnaia Zemlea, Suez etc.

Pentru facilitarea unei înțelegeri cât mai corecte și mai clare a noțiunilor, am considerat necesar să ilustrăm textul definițiilor cu schițe și desene explicative. Definirea termenilor s-a făcut prin explicație analitică și se bazează pe o mulțime de surse de informare ale autorilor, de la dicționare și lucrări geografice fundamentale la lucrări de strictă specialitate din literatura geografică românească și străină, dar, mai ales, pe experiența dobândită de-a lungul anilor.

Cu speranța că am realizat o lucrare necesară, accesibilă ca sursă de informare pentru elevi, am explicat cât mai mulți termeni uzuali, astfel ca dicționarul să fie un sprijin real pentru toți cei care studiază geografia în școală, indiferent după care manual alternativ învață.

AUTORII

A

ABANOS – specie de arbore exotic, răspândită în zona tropicală și subtropicală, cu lemnul foarte greu, tare și durabil; folosit pentru fabricarea unor mobile de lux, a unor instrumente muzicale de suflat, a unor statuete etc.

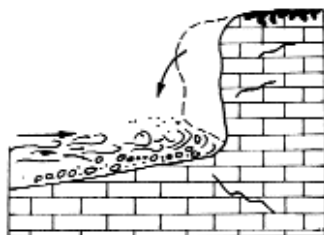
ABHAZI – popor constituit pe teritoriul Abhaziei, în vestul Mării Negre și al Munților Caucaz.

ABORIGEN – termen utilizat, în general, pentru a desemna locuitorii autohtoni ce au determinat existențial un areal până în momentul descoperirii lor de către europeni; în particular, termenul poate avea și semnificația de membru al triburilor rătăcitoare ce au migrat din Asia de Sud spre Australia în urmă cu 40.000 de ani. Sin: *AUTOHTON, BĂȘTINAȘ, INDIGEN*.

ABRAZIUNE – acțiunea de eroziune pe care o realizează apa mării prin valuri, curenți, maree; se exercită asupra stâncilor, pe țărmurile abrupte etc.

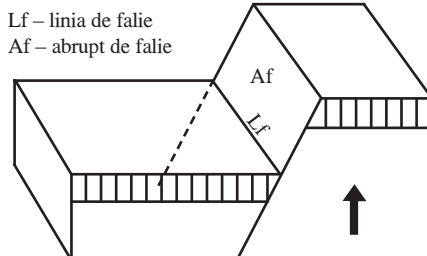
Proces de abraziune

Retragerea abruptului de faleză

ABRUPT – versant cu înclinare mai mare de 60° (ex: **A.** Bucegilor).

ABRUPT DE FALIE – versant cu pantă mare, care corespunde planului de fractură situat deasupra liniei de falie.

Abrupt de falie

ACAJU – specie de arbore tropical, frecventă în Africa și Antile, cu lemnul foarte tare, lucios, de culoare brun-roșcat, rezistent la acțiunea agenților externi. Este folosit la fabricarea ambarcațiunilor și a mobilei fine. Sin: *MAHON*.

ACELOR (Aguilhas) (Africa de Sud) – punctul cel mai sudic al continentului African (34°50' lat. S). Situat la 155 km SE de Capul Bunei Speranțe.

ACORDUL DE LIBER SCHIMB AL EUROPEI CENTRALE (CEFTA) – acord semnat inițial în 1992, de către Polonia, Ungaria și Republica Federală Cehă și Slovacă, ale cărui obiective sunt: eliminarea progresivă a tarifelor și a cotelor pentru produse cu grad redus de prelucrare, liberalizarea pentru început cu 50–60% a schimburilor de produse industriale, promovarea unei politici agricole independente. Acordul a intrat în vigoare la 1 martie 1993, iar ulterior au mai fost primite Slovenia și România.

ACORDUL DE LIBER SCHIMB NORD-AMERICAN (NAFTA) – zonă de liber schimb formată din SUA, Canada și Mexic, operațională începând cu 1 ianuarie 1994. NAFTA și-a propus armonizarea cadrelor legislative ale statelor semnatare și desființarea totală a barierelor vamale între țările membre, în decurs de 15 ani. Unul din obiectivele acestui acord este creșterea investițiilor directe ale SUA în Mexic, pentru a reduce fluxul migratoriu dinspre S spre N, prin traversarea ilegală a fluviului Rio Grande. NAFTA poate să se extindă și spre alte țări din America Latină.

ACRU – unitate de suprafață folosită în țările anglo-saxone, echivalent la cca. 40,47 ari.

ACTIVITĂȚI ECONOMICE – complex de acțiuni care au ca scop final producerea și consumul de bunuri materiale și servicii. Cunoașterea activității economice are rol esențial în determinarea profilului social-economic al unei localități sau regiuni.

ACTIVITĂȚI INDUSTRIALE – suma proceselor care au loc în cadrul unităților industriale, care au ca scop producerea de bunuri sau servicii. Se pot analiza prin diverși indicatori: număr de unități, nivelul de angajați, densitatea unităților etc.

ACUMULARE – proces de depunere a materialelor transportate de torenți, râuri, vânt etc.

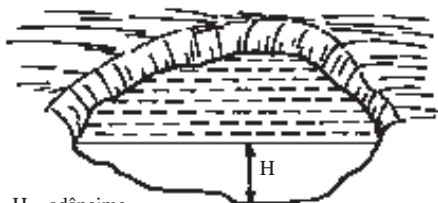
ACUMULARE DE APĂ – lac apărut pe cursul unui râu, prin barare antropică ori naturală sau în depreșiuni naturale. Scopul acumulării poate fi energetic, alimentare cu apă, irigații, regularizarea debitelor, piscicultură.

ACVACULTURĂ – creșterea unor specii de faună și floră marină în vederea comercializării.

ADAPTARE LA MEDIU – modificare a comportamentului unei ființe în raport cu schimbările intervenite în mediul de viață.

ADĂPOST METEOROLOGIC – construcție din lemn la stațiile meteorologice, în care se află diverse aparate și instrumente de măsurat temperatura și umezeala.

ADÂNCIME – distanță în metri la care se află un punct de pe fundul unui lac, bazin marin, oceanic în raport cu nivelul suprafeței apei.

H – adâncime

Adâncimea lacului

ADEN – 1. golf situat în NV Oceanului Indian, între S Peninsulei Arabe și NE Africii. Comunică cu Marea Roșie prin strâmtoarea Bab-el-Mandeb. 2. port în Yemen. 285.000 loc. Fostă capitală a R.D.P. Yemen între anii 1970–1990.

ADIABATIC – proces de modificare a temperaturii unei mase de aer care este comprimată sau răcită prin ascensiune sau coborâre; stă la baza manifestării vânturilor foehnale.

ADUCȚIUNE – ansamblu de instalații care asigură transportul apei între sursa de alimentare și rețeaua de distribuție. Pentru alimentarea cu apă potabilă se folosesc numai canale închise sau conducte.

ADVENTISM – cult religios care predică a doua venire a lui Hristos, moment din care ar urma o nouă „împărăție de 1000 de ani”. Adventismul a fost fondat în SUA, în prima jumătate a sec. al XIX-lea. Ziua de odihnă a adventiștilor este sâmbăta.

AER – amestec de gaze (azot, oxigen, argon, dioxid de carbon, ozon, heliu, hidrogen etc.) care formează masa atmosferei.

AER IRESPIRABIL – masă de aer încărcată cu gaze nocive și pulberi ce depășesc limita admisibilă desfășurării activităților vitale; aer ce nu poate fi respirat întrucât afectează viața organismelor și în primul rând a omului.

AER POLUAT – aer care conține gaze nocive și pulberi care depășesc limita admisibilă pentru desfășurarea normală a vieții; produce disconfort și stări anormale; este frecvent în vecinătatea unor centre de emisie de gaze și pulberi (unități industriale de ciment, exploatare de gaze, petrol, crescătorii de porci etc.).

AEROPORT – teren desemnat pentru a fi folosit de către aviație pentru deplasarea pasagerilor și a mărfurilor (conține aerogara, spațiile de adăpostire și asistență tehnică pentru avioane, clădiri administrative, depozite de carburanți și lubrifianți, garaje și parcuri); prin punerea la dispoziție a terminalelor se asigură traficul la sol și accesul la bordul mijlocului de transport aerian.

AEROSOL – particule solide sau lichide dispersate în atmosferă, care rețin o parte din radiația solară; pot constitui nuclee de condensare (ex: pentru ceața urbană); unele au și caracter toxic.

AEROTREN – vehicul terestru care se deplasează pe pernă de aer, având viteze foarte mari (peste 300 km/h).

AFACERE – 1. activitate comercială, industrială, financiară, de servicii, ce aduce profituri. 2. acțiune cu rezultat favorabil pentru o persoană sau un grup.

AFELIU – punctul cel mai depărtat al unei planete pe orbita eliptică pe care o parcurge în jurul Soarelui (pentru Pământ, el se află la 152.100.000 km).

AFGANI – populație indo-europeană din Asia Centrală, de religie musulmană care formează majoritatea populației din Afghanistan și parțial din Pakistan.

AFLUENT – râu de rang inferior în raport cu altul în care își varsă apele (Oltul, Jiul, Argeșul, Ialomița în raport de Dunăre).

AFRICA – continent cu o suprafață de cca. 30 milioane km², traversat pe la jumătate de Ecuator, situat între Marea Mediterană în Nord, Oceanul Atlantic în vest și sud-vest, Oceanul Indian în est și sud.

AGATÂRȘI – populație scitică tracizată, amintită de Herodot ca locuind în sec. al VI-lea î.Hr., în sectorul mijlociu al bazinului Mureșului.

AGENȚI EXTERNI – factori de natură fizică, chimică, biotică (ape curgătoare, apa mării, gheața, vântul, organismele etc.) care au capacitatea de a disloca și transporta particule din suprafața terestră și de a crea forme de relief cu un anumit specific, de unde și

denumirea (forme fluviatile, eoliene, glaciare etc.). Sursele energetice sunt multiple, între acestea fiind cea solară și gravitația. Sin: **AGENȚI EXOGENI**.

AGENȚI INTERNI – factori care realizează lent marile structuri și reliefuri ale Pământului și a căror sursă energetică se află în interiorul Terrei (mișcările tectonice, gravitația etc.). Sin: **AGENȚI ENDOGENI**.

AGENȚI MORFOGENETICI – factori care dispunând de energie acționează asupra scoarței, creând diferite forme de relief. Se grupează în agenți morfogenetici interni (endogeni) și agenți externi (exogeni).

AGLOMERAȚIE URBANĂ – concentrare urbană formată din orașul propriu-zis și o parte din localitățile apropiate lui, cu care acesta întreține relații intense de natură economică și de aprovizionare cu forță de muncă. A luat ființă în urma dezvoltării relațiilor economice și demografice dintre orașul respectiv și aria înconjurătoare.

AGREMENT – activitate umană desfășurată în natură sau/și în spații amenajate corespunzător, în scopul refacerii tonusului fizic și psihic.

AGRICULTURĂ – ramură a producției materiale care are ca obiect cultura plantelor și creșterea animalelor, în vederea obținerii unor produse alimentare și a unor materii prime.

AGRICULTURĂ DE PIAȚĂ – tip de agricultură comercial-speculativă,

care a apărut la mijlocul sec. al XIX-lea, în legătură cu revoluția industrială și dezvoltarea urbană, generată de cerințele agroalimentare ale maselor mari de consumatori.

AGRICULTURĂ EXTENSIVĂ – sistem de agricultură în care creșterea producției se bazează pe extinderea suprafețelor cultivate, ceea ce duce la dispersarea eforturilor materiale și umane și la scăderea eficienței. Acest tip de agricultură este uneori dependent de condițiile naturale specifice anumitor regiuni geografice, de tradiție și de nivelul de dezvoltare generală a zonei respective.

AGRICULTURĂ FĂRĂ ARĂTURĂ – tip de agricultură care apelează la lucrarea pământul fără arat, solul fiind protejat de ploaie și vânt de resturile culturii anterioare; este folosită, cu precădere, în SUA.

AGRICULTURĂ INTENSIVĂ – sistem de agricultură care dă producții mari pe unitatea de suprafață și de producție, datorită investițiilor suplimentare și succesive ce permit folosirea de mijloace agrotehnice.

AGRICULTURĂ ITINERANTĂ – sistem elementar de cultură agricolă realizat prin defrișarea unei suprafețe mici din pădurea tropicală sau prin tăierea ierburilor savanei și cultivarea unor plante fără îngrijire agricolă; după 2–3 ani, solul este părăsit, iar agricultorii se mută în altă parte.

AGRICULTURĂ SPECULATIVĂ – tip de agricultură apărut în strânsă legătură cu dezvoltarea industriei și creșterea gradului de urbanizare, unde piața orientează sistemul de cultură și, prin el, peisajul rural; are caracter comercial, producând separarea geografică a producției și a consumului.

AGRICULTURĂ TRADIȚIONALĂ – tip de agricultură prin care se exploatează doar terenurile necesare întreținerii colectivităților rurale; se divide în funcție de sistemul de cultură adoptat; este practică și astăzi de majoritatea țăranilor din Asia, Africa și parțial de cei din Europa.

AGROTEHNICĂ – parte a științelor agricole care se ocupă cu studiul relațiilor dintre factorii de mediu și plantele cultivate. Urmărește, în general, menținerea și mărirea fertilității solului prin diferite metode: asolamente, lucrări agricole, aplicarea de îngrășăminte, lucrări de combatere a eroziunii solului și a excesului de umiditate, organizarea spațiului agricol.

AGROTURISM – activitate capabilă să valorifice excedentul de cazare existent în gospodăria țărănească, întrunește ansamblul de bunuri și servicii oferite de gospodăria țărănească pentru consumul persoanelor care, pe o perioadă determinată, vin în mediul rural pentru relaxare, odihnă și agrement, cură terapeutică, tranzacții sau afaceri, pentru satisfacerea unui hobby, inițiere în arta meșteșugurilor tradiționale, pentru studii și documentare etc.

AHEI (Aheeni) – populație, probabil de origine indo-europeană, așezată la începutul mileniului al II-lea î.Hr., în Peloponez; denumire generală a vechilor triburi grecești la Homer, descendenți ai lui Ahaios.

AISSBERG – bloc de gheață desprins din ghețarii continentali și care plutesc în derivă în apa mărilor și oceanelor în regiunile subpolare. Sin: *ICEBERG*.

ALANYA – regiune în zona Mării Negre și în N Caucazului, formată din triburi de origine sarmată care au trăit în sec. II-I î.Hr.

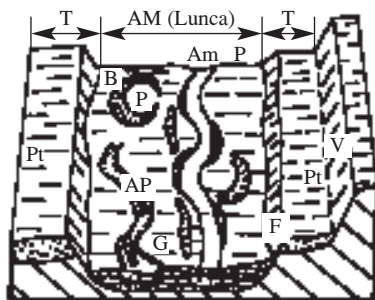
ALASKA – peninsula și stat al SUA, în extremitatea NV a continentului american. 1.518.775 km² suprafață. Regiune de podiș, în centru (Pod. Yukon), mărginită de lanțuri muntoase (Brooks în N și culmile Alaskai în partea meridională). 550.043 loc. Capitala Juneau. Zăcămintele de argint, cărbune, petrol, antimoniu. Exploatarea lemnului. Pescuit. Turism.

ALBEDOU – caracteristică a diferitelor suprafețe de a reflecta radiația luminoasă pe care o primesc; se apreciază prin raportul dintre radiația reflectată și cea primită (incidentă); depinde de mărimea unghiului pe care razele îl fac cu suprafața și de culoarea acesteia; valoarea maximă la alb (ex: zăpada) și minimă la negru (ex: cernoziomul).

ALBERT (Mobutu Sese Seko) – lac situat în Africa central-estică, în regiunea Riftului (la granița dintre Zair

și Uganda). Altitudinea 619 m. Cuvetă tectonică. 4500 km².

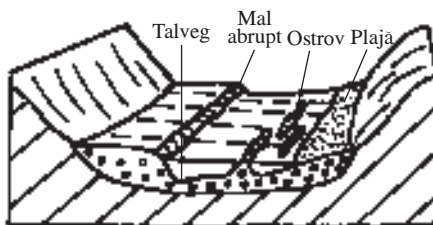
ALBIE MAJORĂ – sector din baza unei văi, desfășurat lateral față de albia minoră și care este acoperit de către apa râului la viituri (debite mari); în cadrul ei există albiile părăsite, popine, trepte etc.; porțiunile mai înalte sunt folosite pentru diverse culturi, pentru islaz și mai rar pentru locuințe.

T – terasă; Pt – pod de terasă; F – frunte de terasă; AM – albie majoră; Am – albie minoră; B – belciug; P – popină; AP – albie părăsită; G – grind; V – versant.

Albie majoră

ALBIE MINORĂ – sectorul cel mai jos al văii prin care curge permanent apa râurilor; are maluri și talveg.

Albie minoră

ALBII PĂRĂSITE – albiile minore prin care, din diferite cauze (autocaptare, captări etc.), nu mai curge apa râului.

ALBII SECI (SECATE) – albii minore care rămân fără apă în timpul secetelor prelungite sau datorită infiltrării apei în roci.

ALCĂTUIREA INTERNĂ A PĂ-MÂNTULUI – ansamblul învelișurilor care formează corpul Terrei. Se disting: nucleul, mantaua și scoarța; partea superioară a mantalei este astenosfera. Sin: *STRUCTURA INTERNĂ*.

ALEUTINE – arhipelag vulcanic aparținând SUA. Situat pe coasta NV a Americii de Nord. Lungime 1740 km și suprafață 37.800 km². Relief muntos (Vf. Shisaldin, 3000 m), climat temperat-oceanic (cca. 3000 mm/an), păduri de conifere. Faună: ursul cenușiu, samurul ș.a.

ALFÖLD – parte a câmpiei Dunării mijlocii, pe teritoriul Ungariei. Situată la E de Dunăre, până la granița cu România. Altitudini coborâte, 50–100 m, lacuri sărate și dulci, lunci dezvoltate; cereale (grâu, porumb), tutun, sfeclă de zahăr, creșterea animalelor.

ALIMENTARE CU APĂ – ansamblu de lucrări prin intermediul căruia se asigură satisfacerea cerințelor de apă dintr-un anumit teritoriu. În orașele mari pot funcționa, în paralel, două sau mai multe sisteme de alimentare cu apă.

ALIMENTAȚIE PUBLICĂ – rețea de unități comerciale specializate care, prin restaurante, cofetării, bufete, cantine etc., deservește populația cu produse alimentare, mâncăruri și băuturi.

ALIZEU – vânt regulat, permanent, care se manifestă în regiunile tropicale (de la lat. de 30–40° la lat. de 5–12°); datorită mișcării de rotație direcțiile de manifestare sunt de la NE la SV în emisfera nordică și de la SE la NV în cea sudică; înclinarea axei terestre determină în cursul anului modificarea sezonieră a suprafeței de acțiune în sens latitudinal.

ALPI – sistem muntos situat în Europa, pe teritoriul Franței, Elveției, Germaniei, Austriei, Liechtensteinului, Italiei, Sloveniei. Lungime peste 1200 km și lățime cuprinsă între 125 și 265 km. Altitudine maximă 4807 m (Vf. Mt. Blanc). Munți tineri, alcătuiți din roci cristaline și sedimentare (calcare etc.). Străbătuți de văi adânci modelate și de ghețarii cuaternari. Climă rece, ploioasă. Ghețari, râuri (Rin, Ron, Pad, Inn ș.a), lacuri (Boden, Geneva, Como). Pasuri și tuneluri (Saint Gothard, Simplon, St. Bernard) prin care trec șosele, căi ferate etc. Păduri și pășuni. Populație relativ densă, destul de multe orașe (Berna, Geneva, Lucerna etc.). Economie diferențiată: industrie, turism, agricultură.

ALPII SCANDINAVIEI – situați în partea mediană a peninsulei Scandinave, cu o desfășurare N–S; au altitudini care nu depășesc 2500 m; modelați de ghețari care în prezent se află mai ales în N; alcătuiți din roci paleozoice; în V, țarm cu fiorduri.

ALPINĂ – orogeneză începută în Mezozoic și care s-a continuat în tot Neozoicul; a dat naștere la cele mai

întinse și înalte lanțuri de munți de pe glob (Cordilieri, Alpi, Carpați, Himalaya etc.). În cadrul ei au fost separate mai multe faze de manifestare intensă, separate de faze de liniște tectonică.

ALTAI – sistem muntos în Asia (pe teritoriul Rusiei, Chinei, Mongoliei), format în timpurile paleozoice. Altitudinea maximă 4506 m (Vf. Beluha). Numeroși ghețari. De aici izvorăsc fluviile Obi și Irtâș. Zăcămintele polimetale bogate.

ALTAMIRA – peșteră în N Spaniei, în Munții Cantabrice, provincia Santander. Celebră prin picturile în mai multe culori făcute pe stâncă de oamenii din paleoliticul superior.

ALTERARE – proces complex de distrugere a rocilor pe cale fizică (dezagregare) sau chimică (transformarea mineralelor din roci, combinând elementele chimice în alte produse).

ALTERARE BIOCHIMICĂ – acțiune complexă a organismelor (bacterii, plante etc.) asupra rocilor din care extrag anumiți compuși chimici.

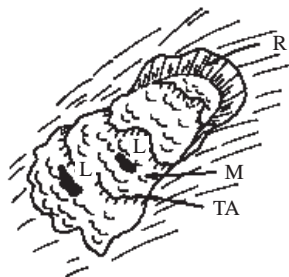
ALTERARE CHIMICĂ – acțiune complexă a aerului, a apei care modifică treptat alcătuirea chimică și mineralogică a rocilor; rezultă un produs diferit decât roca inițială.

ALTITUDINE – înălțimea unui punct de pe suprafața Pământului în raport de nivelul oceanului (altitudine absolută; ex: Vf. Moldoveanu are 2544 m) sau de alt loc (altitudine rela-

tivă; Vf. Moldoveanu se află la 2044 m față de Depresiunea Făgăraș).

ALTOCUMULUS – tip de nori sub formă de baloți și strate, situați la o înălțime de mai multe mii de metri; au o culoare de la alb la cenușiu.

ALUNECARE DE TEREN – proces gravitațional pe versanți, prin care volume de rocă se deplasează pe un strat argilos. Rezultă o formă alcătuită din râpa de desprindere (lineară, semi-circulară) și corpul (masa) alunecării (are trepte, valuri și microdepresiuni de alunecare etc.).

L – Lac; M – masa alunecată;
R – Râpa de desprindere; TA – Treaptă de alunecare.

Elementele unei alunecări

ALUVIUNI – materiale (pietriș, nisip, bolovaniș etc.) transportate de către râuri.

AMAZOANE – populație mitologică de femei războinice, care locuiau în regiunea Pontului, fiind celebre pentru îndemânarea lor la călărie și la tragerea cu arcul.

AMAZON (Rio Amazonas) – cel mai mare fluviu din America de Sud.

7000 km. Izvorăște din Munții Anzi, la izvoare numindu-se Apurimac; trece prin Peru și Brazilia, traversează imensa pădure ecuatorială (selvas) și se varsă în Oceanul Atlantic printr-un mare estuar. Cel mai bogat debit din lume, având un bazin de 7.180.000 km². Navigabil pe o distanță de 4300 km. Mareele (fluxul) întorc apele Amazonului până dincolo de Manaus. Acest fenomen poartă numele de pororoca.

AMENAJARE HIDROTEHNICĂ

– ansamblu de construcții și instalații realizate în scopul utilizării resurselor cursurilor de apă sau a prevenirii inundațiilor și a combaterii eroziunii solului. Amenajările hidrotehnice pot fi integrale, atunci când acestea cuprind un întreg bazin hidrografic, sau complexe, când sunt atinse mai multe interese economice.

AMENAJARE LOCALĂ

– ansamblul acțiunilor de pregătire a unui teritoriu, delimitat în vederea executării unor lucrări de echipare, asanare, nivelare, plantare, defrișare, pentru a-l face corespunzător unor destinații și funcții stabilite prin studiile de amenajare regională.

AMENAJARE REGIONALĂ

– ansamblu de măsuri coordonate care se iau pentru modelarea spațiului geografic, conform valențelor sale economice, sociale, specificului natural etc., la nivelul unui teritoriu limitat sau pe întreg teritoriul țării. Se urmărește organizarea armonioasă a spațiului geografic, valorificarea superioară a

resurselor, zonarea producției agricole, echiparea cu rețele de comunicație etc.

AMENAJARE TURISTICĂ – ansamblu de dotări realizate în vederea valorificării complexe și eficiente a potențialului turistic existent într-un anumit spațiu.

AMENAJARE URBANĂ – complex de lucrări realizate pentru echiparea teritoriului unei localități urbane cu rețele tehnico-edilitare, telecomunicații, circulație și transport.

AMERICA DE NORD – continent cu o suprafață de peste 24 mil. km², situat între Oceanul Pacific în V, Oceanul Atlantic în E și S și Oceanul Arctic în N.

AMERICA DE SUD – continent situat de-o parte și de alta a Ecuatorului, cu o suprafață de peste 17 mil. km². Este cuprins între Oceanul Atlantic în E și Oceanul Pacific în V și S.

AMERINDIENI – populație băștinașă din America, de rasă mongoloidă (cunoscuți și sub denumirea de indieni sau „piei roșii”). Acești amerindieni (azteci, mayași și incași) au creat civilizații strălucite, recunoscute în lume înainte de ocuparea Americii de către europeni. Au fost în mare parte exterminați în timpul cuceririi Americii (și după aceasta) de către europeni.

AMONIȚI – popor antic de origine semită, locuind la răsărit de Iordan; învinși de Saul, supuși de David, apoi (sec. al VII-lea î.Hr.) de asirieni, și

contopit (sec. al III-lea d.Hr.) cu populația arabă.

AMPLITUDINE TERMICĂ – valoarea rezultată din diferența dintre temperaturile maximă și minimă înregistrate într-un anumit interval de timp (zi, lună, an).

AMUR (Rusia) – fluviu în Extremul Orient Siberian. Pe o distanță importantă formează granița dintre China și Rusia. În China poartă numele de Heylong Jiang. Format din râurile Șilka și Argun. 2846 km lungime. Se varsă în Marea Ohotsk. Navigabil pe tot parcursul. Porturi: Nikolaievsk, Habarovsk. Resurse hidroenergetice, minereuri, cărbune, metale prețioase în bazinul lui.

AN – unitate de măsură a timpului pe Pământ ce desemnează o rotație completă a acestuia în jurul Soarelui; **A. sideral** când raportarea punctului de plecare/sosire se face la un punct relativ fix (o stea) (365 zile, 6 ore, 9 min., 55 sec.), **A. calendaristic** normal (365 zile) și bisect (366 zile).

AN LUMINĂ – unitate de măsură astronomică utilizată pentru aprecierea distanței dintre stele, galaxii etc.; reprezintă distanța parcursă de lumină într-un an, fiind de cca. 9460 mld. km.

ANALIZĂ DEMOGRAFICĂ – studiul fenomenelor demografice în cadrul unei anumite colectivități și într-o perioadă de timp. Cuprinde analiza principalelor fenomene demografice din teritoriu: numărul și repartizarea teritorială a populației, densitatea populației,

mișcarea naturală, mobilitatea spațială, structura populației etc.

ANANAS – plantă erbacee perenă, originară din N Americii de Sud, cultivată în zona tropicală și subtropicală. Are tulpină scurtă, de 10–15 cm, frunze lungi, în spirală, fructul în formă de con, „enorm” în comparație cu planta, ce are un miez cu pulpa dulce, savuros. Din frunze se obțin fibre la fel de rezistente ca cele de agave. Principalele țări producătoare sunt: Thailanda, Brazilia, Filipine, India, Indonezia, Chile, Madagascar etc.

ANDAMAN – arhipelag situat în Oceanul Indian, în E golfului Bengal la S de Myanmar. Insulele sunt însoțite de construcții coraligene. Suprafața 8293 km². Alcătuiesc împreună cu Arhipelagul Nicobar un teritoriu al Indiei. Populația 240.089 loc.; orașul Port Blair. Cocotieri, orez, ceai, arbori de cafea, porumb.

ANDEZIT – rocă vulcanică de culoare gri; are o mare răspândire în masivele vulcanice din Carpați.

ANDOSOLURI – soluri pe formațiuni vulcanice ce au o fertilitate bună.

ANEMOMETRU – aparat folosit pentru măsurarea vitezei vântului.

ANGARA – râu în Rusia (Siberia); 1826 km lungime. Izvorăște din lacul Baikal și se varsă în fluviul Enisei. Hidrocentrale (Irkutsk, Bratsk) de mare capacitate. Navigabil între Irkutsk și Bratsk.

ANGEL (Venezuela) – cea mai mare cascadă din lume, 1005 m înălțime. Situată în Podișul Guyanelor (America de Sud), în culmile N ale Sierrei La Gran Sabana. Este un prag impresionant pe râul Carao, afluent al lui Caroni, din bazinul Orinoco.

ANGKOR – ansamblu arheologic din V Cambodgiei. Vechea capitală a regilor Khmeri, fondată în 889. Celebră prin monumente (temple și palate) de o mare valoare arheologică, datând din sec. IX–XII, ornate cu sculpturi. Templele Phnom, Bahkeng, Bayon ș.a. Constituie apogeul culturii Kmere.

ANGLO-SAXONI – populații germanice (angli, iuți, saxoni) care au ocupat insulele britanice în sec. V–VI.

ANIMALE – organisme uni sau multicelulare care trăiesc în apă, pe suprafața terestră, aer, sol și folosesc hrană vegetală sau animală; există cca. 1,5 mil. specii din care 700.000 sunt insecte.

ANIMISM – cult religios, prezent la multe popoare ale lumii, în care se manifestă credința în duhuri, spirite, imagini supranaturale, suflete etc.

ANNAPURNA (Nepal) – unul din vârfurile reprezentative ale Munților Himalaya. 8078 m. Explorat în anul 1950 de francezul Maurice Herzog.

ANOICUMENĂ – termen ce desemnează regiuni geografice nelocuite.

ANOTIMP diviziune a anului calendaristic care grupează mai multe

luni, când există un anumit specific al climei care se reflectă în caracteristicile vegetației, comportamentului uman etc.; în zonele calde și reci sunt două, în zona temperată sunt patru.

ANTALYA (Adalia) – 1. port al Turciei la Marea Mediterană. Situat în N golfului cu același nume, la poalele nordice ale munților Bey Dağları; 378.208 loc. Regiune de interes turistic. 2. golf pe teritoriul Turciei la Marea Mediterană.

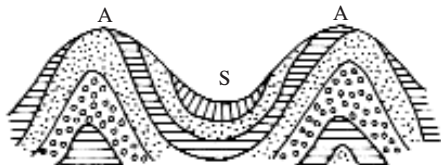
ANTANANARIVO – orașul capitală al insulei Madagascar. Situat pe platoul Imerina, între 1200 și 1500 m altitudine. „Orașul celor 100 de războinici”; 1.050.000 loc.

ANTARCTICA – continentul cuprins (aproximativ) în interiorul Cercului Polar Sudic (austral), format din Antarctica, sudul celor trei oceane (Indian, Atlantic, Pacific) și insulele aferente.

ANTARCTIDA – numele uscatului din jurul P.S.

ANTICICLON – masă de aer cu presiune mare; sunt permanenți și sezonieri; masa de aer este caldă sau rece.

ANTICLINAL – component al structurii geologice cutate care corespunde cutei orientată „în sus”.

S – Sinclinal; A – Anticlinal

Structură cutată

ANTILELE MARI ȘI MICI – arhipelag ce separă Marea Caraibilor de Oceanul Atlantic. 220.000 km² suprafață. Cuprinde: Antilele Mari (Cuba, Jamaica, Haiti, Porto Rico) și Antilele Mici cu Insulele din vânt (formate din Guadelupa, Martinica (Franța), Dominica, Santa Lucia etc. și Insulele de sub Vânt (olandeze – Aruba, Curaço). Relief muntos, în bună parte vulcanic. Altitudinea maximă 3175 m, în Antilele Mari. Vulcani activi Mont Pélé. Climă tropicală, influențată de alizee cu ploi abundente pentru insulele expuse; 35 mil. loc. Puternic metisaj. Resurse: bauxită, petrol. Trestie de zahăr, bananieri, arbori de cafea.

ANTITAEURUS – munți tineri în Turcia, situați de-a lungul țărmului Mării Mediterane. Parte componentă a Taurusului Mare (sistem muntos din Asia Mică). Altitudinea maximă 3054 m.

ANTRACIT – cărbune superior cu o putere calorică mare (8200–9000 cal), cu un conținut ridicat de carbon (până la 98%), de culoare neagră și cu luciu semimetalic. Arde cu flacăra scurtă, fără fum, formează cocs pulverulent și este un combustibil prețios.

ANTROPIC – fenomen datorat acțiunii omului, cu urmări asupra reliefului, vegetației și climei.

ANTROPIZARE – proces de transformare a mediului înconjurător datorită omului.

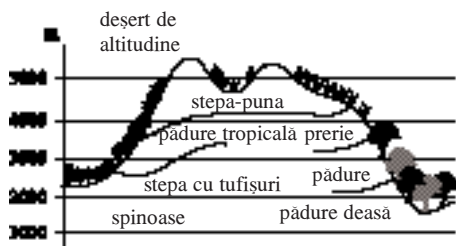
ANTROPOGENEZĂ – termen care desemnează procesul îndelungat de

aparitie și dezvoltare a speciei umane pe Pământ.

ANTROPOIDE – grup de maimuțe superioare, asemănătoare cu omul, lipsite de coadă, răspândite în regiunea tropicelor din Africa și în Insulele Sumatra și Kalimantan. În prezent există doar patru forme de antropoide: gorila, urangutanul, cimpanzeul și gibbonul.

ANTROPOSFERĂ – învelișul geografic în care trăiește și acționează omul, societatea umană. Sin: **SOCIOSFERĂ**.

ANZI (Cordiliera Andină) (*Venezuela, Columbia, Ecuador, Peru, Bolivia, Chile, Argentina*) – munți de cutare mezozoică. Se desfășoară pe latura V a Americii de Sud. 8000 km lungime, de la istmul Tehuantepec până în Țara de Foc. Altitudinea maximă 6959 m (Vf. Aconcagua). Mai mulți vulcani activi. Podișuri înalte (3000–5000 m), intraandine, cu lacuri sărate (Uyumi) și sărături, cu puține râuri. Ierburi și tufișuri adaptate uscăciunii („peisaj de Puna”).

Etajarea vegetației pe cei doi versanți, estic și vestic, în Anzii Boliviei

APARAT VULCANIC – formă de relief conică, rezultată prin acumularea lavei și a diferitelor produse vulcanice provenite din erupții. Este alcătuit din *con* (acumularea conică), *coș* (canalul prin care au circulat lava, gazele etc.), *crater* (partea superioară a conului în formă de pâlnie); la adâncime este *vatra* (bazinul) din care a fost expulzată materia topită.

APAȘI – amerindieni din America de Nord, din regiunea aflată între fluviile Rio Grande del Norte și Colorado. În prezent trăiesc în rezervații.

APĂ – resursă naturală regenerabilă care constituie un element indispensabil pentru viață, materie primă pentru activitățile productive, cale de transport și sursă de energie.

APĂ POLUATĂ – apă ale cărei caracteristici fizice, chimice și microbiologice sunt alterate datorită activității umane.

APĂ POTABILĂ – apă utilizată în consumul casnic, care îndeplinește anumite condiții de calitate stabilite prin standarde naționale.

APĂ SUBTERANĂ – apă acumulată în state de roci permeabile aflate deasupra altora impermeabile în partea superioară a scoarței. Cele situate la adâncime mică, al căror debit este influențat de variațiile anuale ale regimurilor de precipitații și temperatură, se numesc ape freatice. Cele care sunt la adâncime mare au caracter captiv; aflându-se sub presiune ele pot

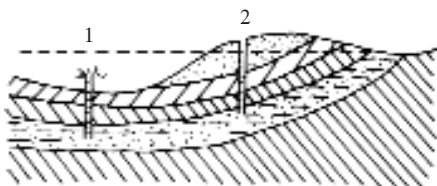
ajunge la suprafață (ex: prin foraje), înregistrând fie o ridicare până aproape de suprafața terestră (ape ascensionale), fie deasupra acesteia (ape arteziene).

APE CAPTIVE – ape subterane de adâncime aflate în strate permeabile, intercalate între altele impermeabile. Sunt sub presiune, ceea ce determină ridicarea rapidă a lor în puțurile (foraje) care ajung la ele.

APE CONTINENTALE – elemente ale hidrosferei desfășurate pe uscat; cuprind apele curgătoare (râuri, fluvii etc.), lacurile, apa din mlaștini etc.

APE CURGĂTOARE – ape rezultate din precipitații sau din izvoare care sunt concentrate pe trasee lineare, deplasându-se sub efectul gravitației.

APE DE ADÂNCIME – ape subterane situate în strate intercalate, între strate impermeabile; prin foraje se ridică până aproape de suprafața terestră (ape ascensionale) sau deasupra ei (ape arteziene).

1. arteziană
2. ascensională

Ape de adâncime

APE FREATICE – ape subterane situate la câțiva metri adâncime. Debitul lor este influențat de variațiile

cantității de precipitații și a mărimii temperaturilor; constituie sursa principală de alimentare cu apă potabilă pentru multe localități.

APE NAȚIONALE – ape care cuprind rețeaua hidrografică (navigabilă) de pe teritoriul țării, fluviile și râurile de frontieră, precum și fâșia maritimă litorală stabilite prin tratate, acorduri și convenții internaționale.

APE UZATE – ape provenind din activități casnice, sociale sau economice, conținând substanțe poluante sau reziduuri care-i alterează caracteristicile fizice, chimice și bacteriologice inițiale, precum și ape de ploaie ce curg pe terenuri poluate.

APEDUCT – construcție subterană sau aeriană prin care se asigură alimentarea cu apă a localităților de la izvoarele situate în afara acestora.

APENINI – munți în Italia peninsulară, numiți „Coloana vertebrală a Italiei”. Alcătuți din calcare, marne, argile, șisturi cristaline, granite etc. Altitudinea maximă 2914 m Vf. Gran Sasso d’Italia (Munții Abruzzi). Lacuri: Trasimeno, Bracciano. Păduri de foioase, tufișuri cu specii mediteraneene.

APICULTURĂ – activitate legată de creșterea și îngrijirea albinelor, în scopul obținerii de miere, ceară, polen, lăptișor de matcă, dar și al polenizării culturilor agricole.

APOCALIPS – parte a Noului Testament în care este înfățișat în chip ale-

goric sfârșitul lumii; figurativ este folosit pentru desemnarea unei catastrofe îngrozitoare.

APPALACHI (SUA) – munți situați în estul Americii de Nord, la sud de estuarul Sf. Laurențiu. Alcătuiți fie din munți cu caracter de horsturi și grabene în regiunea New England, fie din culmi paralele cu direcție meridiană. Altitudinea maximă 2039, Vf. Mitchell. Culmile sunt separate de văi longitudinale (Great Valley). S-au format în timpul cutărilor paleozoice. Au în est Piemontul Appalașian, iar în vest Podișul Appalașian. Păduri de foioase și conifere. Importante zăcămintele de cărbune, fier etc.

APUSENI – sistem de munți în Carpații Occidentali, la nord de râul Mureș; 1849 m în Vf. Bihor (Curcubăta Mare); se divid în munții Bihor, Vla-deasa, Meseș, Plopiș, Pădurea Craiului, Codru-Moma, Zarand, Metaliferi, Trascău, Gilău și Muntele Mare; separați de depresiuni întinse (Beiuș, Brad-Hălmagiu, Trascău etc.) sau văi adânci (Arieș, Someșul Cald, Someșul Rece etc.); intens populați (satele ajung la peste 1500 m altitudine); resurse de subsol (aur, argint, cupru etc.) variate; zonă turistică și parc național.

ARABIA – cea mai mare peninsulă a Asiei; situată în SV continentului cu o suprafață de 2.730.000 km². Cea mai mare parte din aceasta este un podiș pe structură precambriană, cu relief de du-ne, ueduri, inselberguri. Sunt și munți spre Marea Roșie și câmpii către est;

țarm coraligen. Climă tropicală uscată. Importante zăcămintele de petrol și gaze.

ARAL – lac sărat în Asia, la granița dintre Kazahstan și Uzbekistan. 39.000 km². În el se varsă prin delte Amu-Daria și Sâr-Daria. Suprafața lacului în restrângere datorită irigațiilor, înmlăștinării, colmatării etc.

ARARAT – munte vulcanic situat aproape de granița dintre Turcia și Armenia. Altitudine 5165 m.

ARAUCANI – amerindieni din partea central-sudică a statului Chile și din vestul Argentinei. Azi trăiesc în rezervații; sunt celebri pentru rezistența dărză opusă europenilor în perioada colonizării.

ARBORE DE CACAO – plantă perenă lemnoasă, înaltă de 5–10 m, cu flori și fructe așezate direct pe trunchi, originară din America tropicală. Crește în zona caldă, între 20° lat. N și S și urcă până la 300–500 m altitudine. Fructul este o bacă ovoidală, lungă de 15–30 cm, iar în partea interioară, cărnosă, are 20–60 semințe – boabe de cacao – de 2–3 cm lungime, din care se obțin făina și untul de cacao, folosite pentru obținerea ciocolatei și a altor dulciuri, fabricarea săpunurilor fine și a unor produse cosmetice. Se cultivă în Africa (Coasta de Fildeș, Ghana, Nigeria, Camerun) și America Latină (Brazilia, Ecuador, Mexic) etc.

ARBORE DE CAFEA – arbust originar din Etiopia, regiunea Kaffa, înalt de 5–6 m, dar în plantații menținut

la 2–3 m (sau 4–5 m în Brazilia). Este o plantă tropicală, cultivată pentru fructele sale ce au aspectul unor „cireșe” de culoare roșie-violetă, cu doi sâmburi în mijloc (două „boabe”). Ca varietăți recunoscute menționăm: cafeaua arabică, cafeaua robusta (folosită la fabricarea cafelei solubile) și cafeaua liberica. Principalele producătoare sunt: Brazilia, Columbia, Mexic, Indonezia, Vietnam, Etiopia, Uganda etc.

ARBORE DE CUIȘOARE – arbore înalt de 12–15 m, originar din Insulele Moluce, cultivat (în Madagascar, Tanzania etc.) pentru mugurii floralii, care uscați dau cuișoarele din comerț, folosite drept condiment.

ARBORE DE SCORTIȘOARĂ – arbore al climatului cald și umed, originar din Asia de Sud-Est. Scoarța de pe ramurile subțiri este uscată și folosită drept condiment sau în medicină, datorită proprietăților carminative.

ARCTICA – ansamblul de mări situate în jurul Polului Nord, limitat de țărmurile continentelor Europa, Asia și America și de Cercul Polar Nordic (Arctic).

AREAL – suprafață delimitată de teren care se caracterizează prin răspândirea unui fenomen sau proces, a unor elemente fizico-geografice sau economico-geografice. Deseori este folosit în locul termenului „regiune”.

AREAL AGRICOL – teren utilizat în agricultură, incluzând spații arabile, cu pășuni, fânețe etc.

AREAL CONSTRUIT – spațiu din interiorul unei așezări, ocupat de clădiri.

ARGEȘ – râu în sudul României, afluent al Dunării; 327 km lungime, bazin de 12.590 km²; debit de 73 m³/s.

ARGILĂ – rocă sedimentară slab coezivă, alcătuită din minerale argiloase; prin înmuiere devine plastică, facilitând producerea alunecărilor de teren. Se utilizează în ceramică, sculptură, olărit, fabricarea cimentului, în industria materialelor refractare, la purificarea uleiurilor etc.

ARGILUVISOLURI – clasă de soluri dezvoltate sub păduri de foioase în regiunile de dealuri din zona temperat-oceanică; le sunt caracteristice un orizont superior bogat în argilă de culoare brună.

ARGINT – metal nativ prețios, cunoscut din Antichitate, care apare mai ales în zăcămintele asociate vulcanismului neogen. Este alb-lucios, malleabil și ductil, cu cea mai mare conductibilitate electrică și calorică, inoxidabil, folosit pentru confecționarea podoabelor, instrumentelor medicale, a unor obiecte uzuale etc.

ARHEZOIC – prima parte a erei precambriene; uneori este considerată ca o eră aparte, cu o durată de cca. 2,5 mld. ani. În această perioadă se realizează structura internă a Pământului, cu o scoarță subțire, atmosfera primară bogată în CO₂, NH₃, H₂O, H etc.,

hidrosfera primară și formele de relief cele mai vechi din care n-au rămas decât nucleeele structurale din continentele actuale. Sin: *ARHAIC*.

ARHIPELAG – grupare de insule, în general cu origine comună, dispuse aproape unele de altele (ex: arhipelagurile Britanic, Nipon, Curile, Aleutine).

ARHITECTURĂ POPULARĂ – formă specifică de cultură care se reflectă în elemente de bază prezente în locuința tradițională, construcțiile anexe, biserici etc.

ARIDIZARE – modificarea climatului unei regiuni prin scăderea treptată a cantității de precipitații însoțită de schimbări ale vegetației, proceselor de modelare a reliefului, secarea râurilor etc.

ARIE CULTURALĂ – spațiu geografic format dintr-un anumit număr de țări care au mai multe elemente comune sub raport cultural, al tradițiilor istorice, credinței religioase predominante, al modului de viață, structurii etnice, al limbii sau al originii comune (ex: aria latină europeană, țările latino-americane etc.).

ARIENI – denumire veche dată popoarelor indo-europene, aplicată astăzi popoarelor indo-iraniene.

ARMENI – populație indo-europeană stabilită în podișul dintre Munții Caucaz și Munții Taurus, având religie creștină, constituită ca națiune în Armenia; în România sunt stabiliți în

special în Dobrogea (Constanța), în municipiul București, Moldova.

AROMÂNI – populație de origine română care a migrat în sec. IX–X din nordul Dunării în sudul fluviului, așezându-se în diferite regiuni din Pen. Balcanică (Bulgaria, Albania, Macedonia, Serbia, Croația, Grecia). Sunt de religie creștin-ortodoxă, cu excepția unei grupări mai mici din Albania, care sunt musulmani.

ARTERĂ DE CIRCULAȚIE – termen utilizat frecvent pentru căile de comunicație: arteră rutieră, arteră feroviară, arteră navigabilă.

ARTICULAȚIE – mod de realizare a unei legături între două sau mai multe elemente naturale, dar îndeosebi antropice (ex: canale fluvio-maritime, drumuri etc.).

ASAM – stat în India. Situat între Myanmar și Bangladesh. Regiune foarte umedă (climă tropical-musonică). Aici se află polul ploii (localitatea Cherappundgi, unde s-au înregistrat peste 22.000 mm/an, 1961). Străbătut de Brahmaputra.

ASAMA-YAMA – vârf vulcanic din Insula Hondo (Honshu), Japonia. Altitudinea 2493 m.

ASANARE – ansamblu de lucrări hidrotehnice care se execută pentru înlăturarea excesului de apă de pe anumite terenuri. În funcție de cauzele care determină excesul de umiditate și de scopurile urmărite (economico-

agricole ori sanitare), asanarea se realizează prin: îndiguiuri, regularizări de debite, desecări, lucrări de amenajare a lacurilor și bălților.

ASFALT – material fabricat îndeosebi pe bază de bitum, folosit la „îmbrăcarea” străzilor (acțiune ce poartă numele de asfaltare).

ASIA – continent cu o suprafață de cca. 44 mil. km², situat în cea mai mare parte în Emisfera nordică, cuprins între Mările siberiene în N, Oceanul Indian în S, Oceanul Pacific în E și Munții Urali – Marea Caspică în V.

ASOCIAȚIA EUROPEANĂ A LIBERULUI SCHIMB (AELS) – organizație guvernamentală regională, cu sediul la Geneva, constituită la Stocholm, în anul 1960, din inițiativa Marii Britanii. Scopul AELS este în principal eliminarea taxelor vamale la import și o creștere a comerțului reciproc între Austria, Elveția, Portugalia, Suedia, Norvegia, Irlanda și Marea Britanie, Finlanda, Islanda, Liechtenstein.

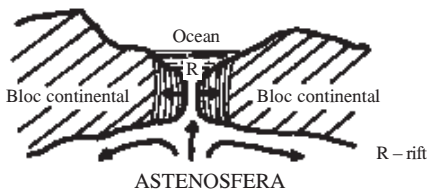
ASOCIAȚIA NAȚIUNILOR DIN ASIA DE SUD-EST (ASEAN) – organizație guvernamentală regională, creată în 1967 la Bangkok, cu sediul la Jakarta, având ca membri fondatori Thailanda, Malaysia, Indonezia, Singapore. Ulterior au aderat statele: Brunei (1984), Vietnam (1995), Laos, Myanmar (1984), Cambodgia (1999). Inițial a fost creată în scopuri militare,

dar după 1975 a capătat un caracter economic, devenind, din 1992, o zonă a liberului schimb, statele membre propunându-și eliminarea barierelor vamale până în anul 2003.

ASOLAMENT – succesiune a culturilor agricole în timp și în spațiu, însoțită de un sistem corespunzător de lucrări și de îngrășăminte care asigură creșterea fertilității solului și sporirea producției agricole.

ASOSHAN – vulcan activ în insula Kyushu (Japonia). Altitudinea maximă 1592 m. Parc Național.

ASTENOSFERĂ – subînveliș al mantalei, desfășurat frecvent la 80–400 km adâncime, în care materia este în stare de topitură.

a. Ocean la începutul evoluției

b. Ocean în plină expansiune

Expansiunea fundului oceanului

ASTEROIZI – corpuri cerești de dimensiuni mici, care se deplasează în jurul Soarelui pe orbite eliptice; sunt concentrați între orbitele planetelor Jupiter și Marte. Sin: *PLANETOIZI*.

AȘEZARE UMANĂ – comunitate umană de orice rang – oraș sau sat – indiferent de mărime și funcții îndeplinite; cuprinde: populația, construcțiile folosite în diverse scopuri (locuit, publice etc.), platformele industriale, piețele și străzile, locurile de odihnă și agrement.

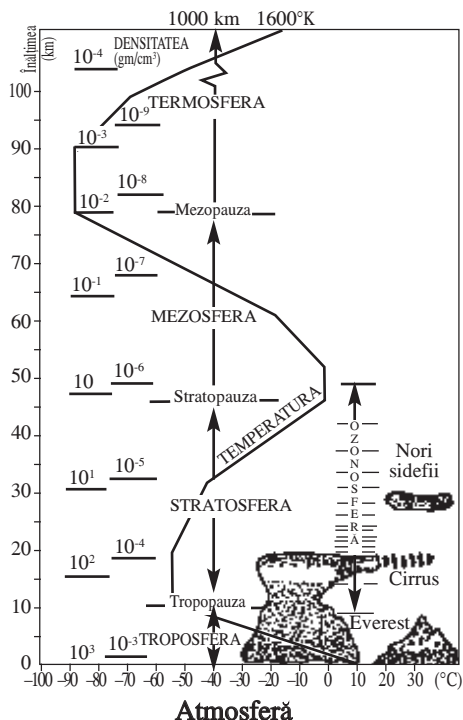
ATACAMA – deșert în NV statului Chile. Situat în lungul țărmului Oceanului Pacific, la poalele vestice ale Andizilor. Una dintre cele mai aride regiuni de pe glob. Subsolul bogat în salpetru, aur, argint.

ATLAS – ansamblu muntos situat în NV Africii, în Maroc, Algeria și Tunisia. Lungime 2000 km; altitudine maximă 4165 m (Vf. Djebel-Toubkal în Maroc). Subunități: Atlasul Înalt și Atlasul Mare, Atlasul Mijlociu, Anti-atlas, Atlasul Tell, Rif și Atlasul Saharian (Presaharian). Ele sunt separate prin platouri, ueduri și depresiuni uscate sărăturoase. Climat mediteranean în N, oceanic în V, NV și deșertic saharian în S. Păduri sclerofile, tufişuri și ierburi de uscăciune.

ATLAS GEOGRAFIC lucrare ce conține un ansamblu de hărți, profile, scheme prin care sunt reprezentate, cu ajutorul semnelor convenționale, diferite areale și regiuni ale globului (continente, oceane, țări, lanțuri de munți, orașe, căi de comunicație etc.).

ATMOSFERĂ – învelișul gazos al Pământului; peste 98% din masa de gaze se desfășoară până la o altitudine

de 30 km, restul până la cca. 3000 km. În alcătuirea sa intră 78% azot, 20,9% oxigen, 0,93% argon, 0,03% dioxid de carbon, restul fiind neon, heliu, kripton, hidrogen, azot, xenon. În cadrul ei se disting: Troposfera, Stratosfera, Mezosfera, Termosfera etc.

AUR – metal prețios ce are drept caracteristici: maleabilitatea, inerția chimică relativă, culoarea galbenă până la roșu și luciu. Este utilizat la confecționarea podoabelor, obiectelor de artă, precum și ca etalon monetar absolut.

AUORE POLARE – fenomen fizic luminos în atmosfera terestră

(ionosferă), la cca. 100–1000 km, frecvent deasupra regiunilor polare; apare sub forma unor fâșii de lumină verde, portocalie, galbenă.

AUSTRALIA – continent situat în întregime în emisfera sudică, de cca. 7 mil. km², situat între Oceanul Indian în V și S, mările Indoneziei în N, Marea de Corali și Marea Tasman în E și S.

AUSTRALOIDĂ – rasă umană reprezentată astăzi prin aborigenii din Australia, ce pot fi considerați, probabil, cei mai vechi precursori ai rasei umane. Morfologia lor se individualizează prin piele închisă la culoare, păr ondulat și dantură lată.

AUSTRU – vânt uscat în sudul României.

AUTOCAPTARE – proces fluviatil prin care se realizează secționarea gâtului meandrelor; rezultă belciugul (vechea albie) și popina (sectorul mai înalt înconjurat de meandru).

AUTOHTON – 1. popor care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul în care trăiește. Sin: *ABORIGEN, BĂȘTINAȘ, INDIGEN*. 2. element natural sau antropoc specific unui loc, țară, regiune. Sin: *INDIGEN*.

AUTONOMIE – independența în guvernare care poate avea mai multe aspecte: (a) autonomie politică (a unor state în cadrul statelor federale); (b) autonomie administrativă (presupune transferul către administrația locală

a unor atribuții complexe privind dezvoltarea economico-socială a unui spațiu).

AUTOREGLARE – proces de revenire (refacere) prin mijloacele sale a unui sistem la o stare aproape de ceea ce a fost înainte de o intervenție naturală sau antropică; situația este favorizată de ansamblul relațiilor dintre elementele ce-l compun (refacerea unei păduri după un incendiu sau după defrișare etc.).

AUTOSTRADĂ – cale rutieră de interes național și internațional, deschisă traficului de mare viteză, prevăzută cu căi de rulare unidirecționale, separate printr-o bandă mediană. Intersecțiile sunt prevăzute cu pasaje denivelate, iar accesul și ieșirea autovehiculelor sunt permise numai prin locuri special amenajate. Autostrăzile au traseu aproape rectiliniu, fără obstrucții în vizibilitatea căii de rulare, grad înalt de planeitate.

AVALANȘĂ – proces complex dezvoltat de masa de zăpadă de pe versant, care se deplasează cu viteză pe o anumită direcție. Prin eroziune rezultă culoarul de avalanșă și conul de zăpadă, pietre, arbori etc., formate la baza versantului. După topirea zăpezii, pe culoar rămâne un râu de pietre, iar la bază un con de blocuri (morene nivale).

AVANPORT – spațiu amenajat în fața portului principal, construit atunci când acesta a rămas la o distanță prea mare față de linia țărmului, datorită mo-

dificărilor naturale sau solicitat de creșterea tonajului navelor ce-l deservește.

AVARI – populație turcică așezată în timpul marii migrații a popoarelor în Câmpia Panonică, unde a creat un stat (568–796), distrus de franci și de bulgari.

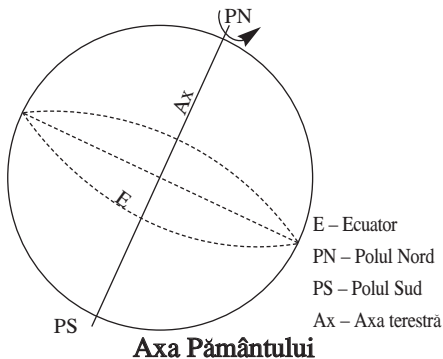
AVEN – puț carstic care uneori comunică cu o peșteră.

AVERSĂ – ploaie caracterizată printr-o cantitate mare de apă căzută într-un interval scurt de timp; se realizează din nori cumuliformi și are intensitate mare; în sezonul rece dă lapoviță sau căderi mari de zăpadă în timp scurt.

AVICULTURĂ – ramură a economiei care se ocupă cu creșterea și îmbunătățirea speciilor și raselor de păsări pentru scopuri economice.

AVUȚIE NAȚIONALĂ – totalitatea bunurilor materiale de care dispune o țară la un moment dat.

AXA PĂMÂNTULUI linie imaginară care unește poliile geografice, trece prin centrul planetei și este per-

pendiculară pe planul Ecuatorului; în jurul ei se realizează mișcarea de rotație; face cu planul orbitei Pământului un unghi de $23^{\circ} 33'$.

AYRES ROCK – culmi muntoase în centrul Podișului Australiei de Vest. Altitudinea maximă 867 m. Munte sacru al aborigenilor. Climă tropical-deșertică.

AYUTTHAYA – oraș în Thailanda, veche capitală situată la N de Krung Thep (Bangkok). Monumente din sec. XIV–XVII.

AZBOCIMENT – material de construcție fabricat dintr-un amestec de ciment Portland și fibre de azbest.

AZBEST – mineral fibros, verde gălbui, prezent în roci cristaline și care datorită proprietăților fizice (rău conducător de căldură și de electricitate) este folosit ca material izolator. Zăcămintele importante în Canada, Rusia, Africa de Sud.

AZIMUT GEOGRAFIC – unghi format într-un punct de planul meridianului geografic și de planul unei direcții alese.

AZIMUT MAGNETIC – unghi format într-un punct de planul meridianu-

lui magnetic (indicat de axa busolei) și cel corespunzător unei direcții de deplasare.

AZOIC – similar precambrian, eră fără viață.

AZONAL – tip de vegetație sau de sol care nu este legat de o anumită zonă sau etaj climatic.

AZONALITATE – lege geografică care redă repartiția unor elemente geografice (tipuri de sol, vegetație etc.) în funcție de anumite condiții locale.

AZORE – arhipelag portughez în Oceanul Atlantic. Situat la 1770 km V de Gibraltar. Origine vulcanică. 2305 km². Bază principală pentru liniile aviatice transatlantice. Citrice, viță de vie.

AZTEC – imperiu stabilit în Mexic. Format dintr-o veche populație mexicană care a fondat în sec. al XIV-lea (1325) Tenochtitlan, devenit mai târziu capitala Mexicului. În sec. al XV-lea a ajuns la o strălucită civilizație distrusă de conchistadorii spanioli conduși de Hernando Cortez.

AZTECI – populație amerindiană din regiunea centrală a Mexicului, aflată pe o treaptă înaltă de civilizație în epoca precolumbiană.

DICTIONARE & ENCICLOPEDII CORINT

În vederea elaborării acestui dicționar, membrii colectivului care au colaborat la întocmirea lui au parcurs

manualele claselor V–X realizate de diferiți autori.

Au fost selectați peste 2500 de termeni geografici, cei mai utilizați de către elevi și profesori în dezvoltarea actului didactic.

Explicațiile sunt succinte, dar cu substanță. În dorința de a se realiza o înțelegere cât mai deplină, unii termeni sunt însoțiți de schițe explicative.

În acest fel, dicționarul constituie un real sprijin pentru toți cei care-l consultă și, mai ales, pentru elevi.

ISBN: 973-653-097-3

